

УДК 341: 349.41

*Павло Федотович Кулинич,
завідувач відділу проблем аграрного, земельного,
екологічного та космічного права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ORCID: 0000-0001-8716-0661*

ПРАВОВІ ЦІННОСТІ ЄС ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЗЕМЕЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Проблема правових цінностей ЄС постала перед Україною у 1991 році – відразу після відновлення незалежності – як орієнтир у проведенні масштабної трансформації національної правової системи. Протягом десятиліття (1991–2001 рр.) цей орієнтир сприймався як загальне прагнення щодо запровадження засад демократії та ринкової економіки в юридичний «профіль» Української держави. Однак, коли на саміті глав держав – членів ЄС та США 14–16 червня 2001 року у м. Гетеборзі (Швеція) ЄС перевів Україну із загального статусу «Зовнішні партнери» до рангу «Майбутнє Європи», постала необхідність у формалізації змісту європейської трансформації права України. 4 липня 2002 року, на Копенгагенському саміті ЄС Україна задекларувала намір розробити план-графік адаптації вітчизняного законодавства до права ЄС у пріоритетних сферах розвитку нашої держави [1, с. 643]. З цієї метою 18 березня 2004 року Законом України була затверджена Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2]. Згідно з цією Програмою адаптація законодавства визначена як процес узгодження законів та інших нормативно-правових актів України з *acquis communautaire* – правовою системою ЄС.

4 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата в члени ЄС та у 2024 році розпочала перемовини з Єврокомісією щодо умов набуття членства у Європейському Союзі. Позиції України на таких перемовинах мають сформулювати спеціальні робочі групи, сформовані різними міністерствами і відомствами. Кілька робочих груп сформовані Міністерством аграрної політики та продовольства України, зокрема, робоча група з розвитку сільського господарства та робоча група з розвитку сільських територій. Ці робочі групи мають представити конкретні пропозиції щодо вдосконалення земельного законодавства України для забезпечення набуття Україною статусу члена ЄС.

Аналіз останніх публікацій. У юридичній літературі України предметом дослідження були питання аналізу суті та змісту правових цінностей ЄС (П. Рабінович, Н. Камінська, Ю. Липовець, Н. Оніщенко, В. Тичина, І. Яковюк та ін). Досліджувалися також загальні проблеми адаптації законодавства України до права ЄС (В. Риндюк, О. Кучинська), питання гармонізації з правом ЄС окремих галузей законодавства України, зокрема, суміжних до земельного – екологічного (Н. Малишева) та аграрного (Т. Коваленко). Водночас оскільки на рівні ЄС відсутні правові норми, які регулюють земельні відносини, то проблематика адаптації земельного законодавства до права ЄС та у ширшому плані – до правових цінностей ЄС практично не досліджувалась.

Мета статті полягає у проведенні аналізу суті та змісту правових цінностей ЄС як визначального орієнтиру для розвитку земельного законодавства України в контексті вступу нашої держави до Європейського Союзу, а також визначенні основних напрямів удосконалення земельного законодавства України для його гармонізації з правовим простором ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначено у Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, правова система ЄС – *acquis communautaire* – включає акти законодавства Європейського Союзу, але не обмежується ними. Отже, одним із основних завдань, які постають перед вищезазначеними робочими групами, є визначення обсягу та змісту не тільки правових приписів, що містяться в правових актах ЄС, а й ключових правових ідей і принципів правової системи ЄС, які мають бути імplementовані в земельному законодавстві України. У зв'язку з цим виникає необхідність визначення суті та змісту правових цінностей ЄС для їх реалізації у праві України.

Загалом у літературі цінність у праві розглядається як «...шкала виміру того сутнісного, що дає змогу праву зберігати свою сутність, спроможність слугувати метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів» [3, с. 17]. Водночас дослідники комунітарного права ЄС конкретизують зміст його правових цінностей, визначаючи їх як «...головні імперативи, орієнтири та морально-етичні начала євроінтеграції, що набули значення нормативних приписів, та, з огляду на їхню важливість, знайшли своє відображення в установчих документах ЄС». При цьому зазначається, що тісна економічна та політична інтеграція уможливується лише завдяки об'єднанню держав – членів ЄС навколо спільних правових цінностей [4, с. 9].

Отже, виходячи з вищевикладеного, до правових цінностей ЄС слід відносити головні імперативи, орієнтири та морально-етичні начала євроінтеграції, що набули значення нормативних приписів та набули відображення в установчих документах ЄС, до яких належать Договір про Європейський Союз 1992 року та Договір про функціонування Європейського Союзу 2009 року [5, с. 265–266].

Як зазначають чеські дослідники, право ЄС не містить простого переліку, вичерпного визначення сфер, що належать до компетенції Союзу, і тих, що залишаються за державами-членами [6, с. 34], проте визначає порядок визначення таких сфер. Згідно зі ст. 4 Договору про функціонування ЄС питання довілля та сільського господарства, куди можуть входити і деякі види відносин щодо використання й охорони земель, віднесені до спільної компетенції Союзу та держав-членів. Водночас у ст. 2 цього Договору уточнює, що коли договори надають Союзові спільні з державами-членами повноваження в певній сфері, то і Союз, і держави-члени можуть здійснювати законодавчу діяльність і ухвалювати юридично обов'язкові акти в цій сфері. При цьому держави-члени здійснюють свої повноваження в обсязі, в якому Союз не застосовує свої повноваження. Крім того, держави-члени також здійснюють свої повноваження в обсязі, в якому Союз вирішив припинити здійснення своїх повноважень. Аналіз права ЄС свідчить, що воно практично не регламентує власне земельні відносини. Оскільки системи землекористування у країнах ЄС відрізняються значною специфікою, то земельні відносини регулюються переважно національними законодавствами. Відтак кожна з країн ЄС встановила свої, особливі правові режими використання та охорони земель.

Водночас це не означає, що потреба в узгодженні земельного законодавства України з правом ЄС повністю відсутня. Насправді вона є дуже важливою. Адже у праві ЄС є правові акти, які хоча й не регулюють земельні відносини, проте регламентують загальні питання діяльності ЄС, але істотно впливають на характер правового регулювання таких відносин. До таких правових актів слід передусім віднести Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування ЄС [7], які містять засадничі принципи функціонування ЄС, зокрема, принцип свободи руху товарів, капіталу та послуг, принцип свободи підприємництва, принцип недискримінації, а також Європейську хартію місцевого самоврядування [8], Зелену угоду ЄС (The European Green Deal) тощо.

Слід відмітити, що гармонізація земельного законодавства України з правовими цінностями ЄС уже фактично розпочалася. Земельна реформа, яка здійснюється в Україні протягом останніх 30 років, також спрямована на узгодження земельного законодавства з європейськими правовими цінностями. В Україні вже здійснено багато важливих кроків у цьому напрямі. Так, у 2020–2022 роках, прийняті закони:

1) про обіг сільськогосподарських земель (від 31.03.20 № 552-IX), яким запроваджений ринок таких земель;

2) про земельні аукціони (від 18.05.2021 № 1444-IX), який регламентує проведення прозорих електронних земельних торгів;

3) про дерегуляцію земельних відносин (від 28.04.2021 № 1423-IX), яким значна частина державних земель і повноважень органів державної влади щодо розпорядження ними передані територіальним громадам;

4) про планування використання земель (від 17.06.2020 № 711-IX), яким запроваджене просторове планування територій;

5) про Національну інфраструктуру геопросторових даних (від 13.04.2020 № 554-IX), яким імплементована Директива ЄС 2007 року INSPIRE;

6) про організації водокористувачів (від 17.02.2022 № 2079-IX), з прийняттям якого аграрії звільнені від бюрократії державних водогосподарських та інших організацій, які монопольно встановлювали високу вартість послуг на постачання електроенергії, постачання води для зрошення земель тощо, чим істотно здорожчували виробництво сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях і знижували його прибутковість;

7) про ефективне використання сільськогосподарських земель державних підприємств (від 27.07.2023 № 3272-IX), згідно з яким значна частина державних сільськогосподарських підприємств, землі яких використовуються неефективно, а самі такі підприємства стали символом земельної корупції, перетворюються на бізнесові юридичні особи – товариства з обмеженою відповідальністю, які використовують землю не на праві постійного користування, а на праві оренди.

Водночас для завершення процесу узгодження земельного законодавства України з засадничим положенням Договору про функціонування ЄС потрібно прийняти ряд законів, які характеризуються підвищеною політичною та соціальною значущістю, а саме закони:

1) Про трансформацію права постійного користування земельними ділянками у інші речові права. Право постійного користування землею – це практично останній з інститутів земельного права, успадкований з радянських часів. Він надає необґрунтовані переваги державним і комунальним підприємствам у набутті земель (вони надаються безоплатно), що дискримінує приватні сільськогосподарські структури, які набувають земельні ділянки за плату. Більше того, у ряді випадків директори державних сільськогосподарських підприємств розпоряджаються землею як своєю приватною власністю – для задоволення власних незаконних, часто корупційних інтересів;

2) Про скасування безоплатної приватизації земель. За Земельним кодексом України, кожен громадянин України має право отримати у власність по 6 земельних ділянок різного цільового призначення загальною площею близько 2,5 га. Якщо на початковому етапі земельної реформи це право було рушієм земельної реформи, оскільки сприяло формуванню критичної маси приватних власників землі, то тепер воно перетворилося на її гальмо через відсутність у державній чи комунальній власності достатньої кількості вільних земель. Відтак право на безоплатну приватизацію земель реалізують далеко не бідні прошарки населення, які мають корупційні зв'язки з органами влади;

3) Про масову оцінку земель. Закон має замінити нинішні нормативну і експертну грошові оцінки земель і закласти зрозумілі механізми оподаткування земельних ділянок, яке базується на їх ринкових цінах, а не штучно визначеній нормативній грошовій оцінці земель;

4) Про допуск іноземців до ринку сільськогосподарських земель. Ставши членом ЄС, ми маємо надати дозвіл громадянам інших країн ЄС набувати у власність сільськогосподарські землі. Але при цьому модель участі іноземців у земельному ринку має бути такою, що враховує інтереси вітчизняних агровиробників, зокрема фермерів.

Прийняття цих законодавчих актів загалом забезпечить узгодження земельного законодавства України з засадничими принципами Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування ЄС.

Водночас у літературі зазначається, що європейське право є особливою багаторівневою системою взаємозумовлених і взаємодіючих норм, формування і дія яких відбувається на наднаціональному (в рамках ЄС) і регіональному міжнародному (в рамках європейських міжнародних організацій) рівнях, а також на рівні національних правових систем європейських держав [9, с. 79–80]. А як слушно зазначає Н. Камінська, з огляду на загальноцивілізаційний характер, акумулювання державотворчих і правових традицій, кращих практик правових реформ глобалізаційний потенціал досліджуваних

цінностей зумовлює їхнє подальше вивчення й упровадження у різних сферах і рівнях, зокрема у протидії сучасним загрозам і викликам [10, с. 56]. Отже, кращі практики правового регулювання земельних відносин у державах – членах ЄС також слід вважати правовими цінностями ЄС. Відтак на шляху до вступу України у ЄС виникає ще одна проблема вдосконалення земельного законодавства – необхідність узгодження його не тільки з нормами та принципами права ЄС, а й з кращими практиками правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС.

Такі практики також являють собою важливий сегмент правових цінностей ЄС, оскільки відображають кращі правові ідеї законодавств країн-членів у сфері землекористування. На нашу думку, це складніша проблема, ніж узгодження земельного законодавства України з нормами та принципами права ЄС, які формально викладені у правових актах ЄС і доступні для широкого загалу. Натомість зміст кращих практик правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС можна виявити шляхом аналізу сфери землекористування. Однією з таких практик ЄС є практика організації сільськогосподарського землекористування.

Маємо визнати, що практика України та практики країн ЄС у питаннях організації сільськогосподарського землекористування істотно відрізняються. Так, за площею оброблюваних земель сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства України є значно більшими, ніж підприємства та фермерські господарства країн ЄС. Як свідчить статистика, на українські господарства площею до 100 га припадало 58,9 % усіх сільськогосподарських підприємств, тоді як у країнах – членах ЄС цей показник із ЄС сягає 96,2 %. До того ж, 93 % фермерських господарств у ЄС є сімейними фермами, в яких робоча сила на 50 % і більше складається з членів однієї сім'ї. А середній розмір ферми в ЄС у 2020 році становив 17,4 га [11, с. 347].

Крім того, в Україні існують і такі аграрні структури, як агрохолдинги, в обробітку яких перебуває від 10 000 до 500 000 га сільгоспугідь. Агрохолдинги спеціалізуються на вирощуванні рослинницької продукції, яка як сільськогосподарська сировина експортується на зовнішні ринки. За рахунок ефекту масштабу землеволодінь агрохолдингів та інших великих сільськогосподарських товаровиробників та завдяки «безоплатній» родючості використовуваних ними угідь та відносної дешевизни логістики експорту агровиробники отримують дуже великі прибутки.

Україна є провідною аграрною державою світу, яка забезпечує продовольчу безпеку як власного народу, так і багатьох інших народів світу. Рекордний урожай – понад 100 млн тонн – Україна отримала у 2021 році. Але навіть 2024-го, дуже засушливого року, ми отримали урожай понад 70 млн тонн зернових і олійних культур. І це при тому, що для задоволення власних потреб українцям потрібно близько 16 млн тонн урожаю зернових. Все решта йде на експорт [12]. За рахунок експорту сільське господарство України формує 19 % ВВП і забезпечує майже 70 % валютних надходжень у нашу країну.

З початком російської агресії проти України ЄС відкрив свої ринки для української аграрної продукції, що допомогло нашому аграрному сектору та й країні загалом вистояти. Водночас з часом у ЄС почали проявляти невдоволення постачанням української сільськогосподарської продукції, яка виявилася дешевшою, ніж продукція місцевих агровиробників. Почалися блокування кордонів, запроваджуються квоти й обмеження на аграрний експорт України до ЄС. Але цим, схоже, ситуація не вирішиться. Європейські політики почали виступати з заявами про доцільність встановлення істотних обмежень на постачання української сільгосппродукції до країн ЄС, що створює перепону для набуття Україною членства у цій організації. Так, президент Польщі Анджей Дуда з цього приводу висловився дуже різко. Він сказав, що сільське господарство України є загрозою для сільського господарства ЄС [13]. Адже дрібні фермерські господарства країн – членів ЄС, навіть за багатомільярдної підтримки з бюджету ЄС, не можуть конкурувати з великими за площею оброблюваних земель агропідприємствами України, які вирощують і продають дешевшу сировинну сільськогосподарську продукцію.

Право ЄС не регламентує та не обмежує площі сільськогосподарських земель, які використовуються фермерами. Проте Україну все одно можуть не прийняти у члени ЄС, якщо ми не узгодимо систему сільськогосподарського землекористування з практикою країн ЄС. З метою уникнення такої загрози встановити законом граничні площі сільськогосподарських земель, які можуть перебувати у володінні одного агровиробника, не можна: таке обмеження буде незаконним. Проте ми можемо істотно вдосконалити наше земельне законодавство так, щоб воно стимулювало наших

агровиробників до іншої економічної поведінки у сфері формування «банків» використовуваних сільськогосподарських угідь.

На нашу думку, земельне законодавство України та практика його реалізації забезпечують достатньо надійний захист власників і користувачів земель від протиправних зазіхань сторонніх осіб. Проте воно не захищає землю від самих її власників і користувачів. Особливо це стосується власників і користувачів сільськогосподарських земель, які використовуються ними як засіб аграрного виробництва. Користуючись недосконалістю законодавства, аграрії безжально експлуатують основну якість наших чорноземів та інших ґрунтів – їх високу природну родючість. Відтак вона останніми десятиліттями стрімко втрачається, що констатується у *Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням*, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 року № 1024-р [14]. У ній також зазначається, що внаслідок монокультури – посівів одних і тих же високоприбуткових культур, зокрема, зернових та олійних, аграрії України отримують у короткостроковій перспективі прибуток, а країна – довгострокові втрати якості землі – основного національного багатства країни, яке відповідно до ст. 14 Конституції України має перебувати під особливою охороною держави.

На нашу думку, в Україні слід терміново, навіть в умовах воєнного стану, запровадити ефективний правовий механізм відповідальності агровиробників за надмірну експлуатацію та невжиття заходів з відновлення родючості використовуваних ними угідь. Іншими словами, має бути встановлений контроль за стартовим (на початку діяльності агровиробника або ж навіть на початку сільськогосподарського сезону) та певним (наприкінці сільськогосподарського сезону чи при припиненні використання землі) рівнем родючості. І на основі їх порівняння можна буде довести факт порушення агровиробником законодавства про охорону земель, за що має наставати сувора юридична (включно з майновою і кримінальною) відповідальність.

Для узгодження системи сільськогосподарського землекористування України з кращими практиками правового регулювання сільськогосподарського використання сільськогосподарських земель у країнах ЄС вважаємо необхідним прийняти низку законодавчих актів, зокрема: 1) **Закон про охорону ґрунтів та відтворення їх родючості**, який передбачатиме регулярну фіксацію рівня родючості сільськогосподарських земель за системою її показників у Державному земельному кадастрі; 2) **Закон про державний контроль за використанням та охороною земель з використанням засобів дистанційного зондування** (супутники, літаки, дрони), яким має бути запроваджена фіксація на рівні господарства та, навіть, окремих полів наявного у певний період часу рівня родючості земель за системою встановлених законом показників якісного стану ґрунтів. Таку фіксацію родючості ґрунтів доцільно, на нашу думку, проводити методами дистанційного зондування земель у режимі онлайн на регулярній основі.

На нашу думку, зазначені законодавчі нововведення сприятимуть зміні економічної поведінки вітчизняних агровиробників. Замість монокультурного вирощування сировинної сільськогосподарської продукції, вони будуть змушені розвивати тваринництво, яке є джерелом органічних добрив для полів, переробку сільськогосподарської продукції у продовольчі товари з високою доданою вартістю, а також вирощування агробіосировини (багаторічних деревних і кущових насаджень) для виробництва біопалив та інших джерел зеленої енергетики, що вимагають безжальні до людства кліматичні зміни останніх років.

Усе це не потребуватиме використання агровиробниками великих площ земель, а також сприятиме збереженню та відновленню родючості ґрунтів. А відтак українські аграрії перестануть покладатися у своїй виробничій діяльності на «ефект масштабу», а діяльність агрохолдингів взагалі стане економічно невигідною через величезні майнові та інші санкції за надмірну експлуатацію земель. Завдяки таким законодавчим заходам змінюватиметься структура аграрного виробництва, яка, крім рослинництва, включатиме і тваринництво тощо. Крім того, у використанні угідь акцент з використання великих площ зміниться акцентом на збереження їх якості. Усе це сприятиме зменшенню рівня розораності українських земель, який сягає 80 % сільськогосподарських угідь країни. Як наслідок, система сільськогосподарського землекористування в Україні почне змінюватись у бік відповідності таким правовим цінностям ЄС, як кращі практики правового регулювання сільськогосподарського землекористування у країнах – членах ЄС.

Отже, для сприяння набуттю Україною членства в ЄС земельне законодавство нашої держави має бути узгоджене з правовими цінностями ЄС.

Висновки. Правові цінності ЄС є загальним орієнтиром розвитку земельного законодавства України на етапі вступу до ЄС. Основними правовими цінностями, до яких має бути адаптоване земельне законодавство України, є засадничі принципи функціонування ЄС і кращі практики правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС. Для імплементації у земельному законодавстві України засадничих принципів функціонування ЄС пропонується прийняття ряду нових законодавчих актів. Гармонізація земельного законодавства України з кращими практиками правового регулювання земельних відносин є більш складною проблемою, ніж узгодження земельного законодавства України з нормами та принципами права ЄС, які формально викладені у правових актах ЄС і доступні для широкого загалу. Зміст кращих практик правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС можна виявити шляхом аналізу сфери землекористування у сільському господарстві країн ЄС. Однією з таких практик ЄС є розмір землеволодінь фермерів у країнах – членах ЄС, які є значно меншими, ніж землеволодіння сільськогосподарських підприємств України. Для забезпечення імплементації в Україні практики правового регулювання землекористування європейських фермерів доцільно прийняти Закон про охорону ґрунтів та відтворення їх родючості та Закон про державний контроль за використанням та охороною земель з використанням засобів дистанційного зондування.

Список використаних джерел

1. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с. С. 643.
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.
3. Липовець Ю. Правові цінності як ідеали та компроміси: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2021. 19 с. С. 17.
4. Тичина В. Правові цінності Європейського Союзу: навч. посіб. / МОН України, Держ. ун-т «Житомир. політехніка». Харків: Право, 2023. 116 с. С. 9.
5. Дір І. Ю. Основні договори Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Серія Право. Випуск 81: частина 3. С. 263–268. С. 265, 266.
6. Tomášek, M., Šmejkal, V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR, 2024, 1780 с. С. 34.
7. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 30.03.2010– 2010 р., С. 83, стор. 1.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування. Ратифікована Законом України 15 липня 1997 року № 452/97-ВР «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
9. Стрельцова О. В. Європейське право як багатовимірний феномен: підходи до розуміння і визначення поняття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 72–80. С. 79–80.
10. Камінська Н. Правові цінності Європейського Союзу та їхній вплив на національні правопорядки. *Право України*. 2024. № 7. С. 56–74. С. 56.
11. Саркісова Т. Б. Поняття «фермер» за законодавством ЄС та його імплементація у законодавство України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 1. С. 344–348. С. 347.
12. Агросектор України як орієнтований на експорт, так і залежний від нього. 21.02.25. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/agrosector-ukrajini-yak-oriyentovaniy-na-eksport-tak-i-zalezniy-vid-nogo>
13. Президент Польщі назвав агросектор України загрозою для сільського господарства ЄС. 30.10.24. URL: <https://agroportal.ua/news/mir/prezident-polshchi-nazva-potuzhniy-agrosector-ukrajini-problemoju-dlya-vstupu-v-yes>
14. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 86. Ст. 2439.

References

1. Iakoviuk I. V. *Pravovi osnovy intehratsii do YeS: zahalnoteoretychnyi analiz: monohrafiia*. Kharkov: Pravo, 2013. 760 s. S. 643.
2. Pro Zahalnodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu: Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 roku № 1629-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2004. № 29. St. 367.
3. Lypovets Yu. *Pravovi tsinnosti yak idealy ta kompromisy: Avtoref. dys. kand. yuryd. nauk*. Kyiv: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 2021. 19 s. S. 17.
4. Tychyna V. *Pravovi tsinnosti Yevropeiskoho Soiuzu: navch. posib.* / MON Ukrainy, Derzh. un-t «Zhytomyr. politekhnika». Kharkiv: Pravo, 2023. 116 s. S. 9.
5. Dir I. Iu. *Osnovni dohovory Yevropeiskoho Soiuzu. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2024. Seriya Pravo. Vypusk 81: chastyna 3. S. 263–268. S. 265, 266.
6. Tomášek M., Šmejkal V. ta in. *Komentar do Dohovoru pro funktsionuvannia YeS, Dohovoru pro YeS ta Khartii osnovopolozhnykh prav YeS*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, 1780 s. S. 34.
7. Konsolidovani versii Dohovoru pro Yevropeiskyi Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannia Yevropeiskoho Soiuzu z protokolamy ta deklaratsiiamy. *Ofitsiinyi visnyk Yevropeiskoho Soiuzu* vid 30.03.2010–2010 r., S. 83, stor. 1.
8. Ievropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia. Ratyfikovana Zakonom Ukrainy 15 lypnia 1997 roku № 452/97-VR «Pro ratyfikatsiiu Yevropeiskoi khartii mistsevoho samovriaduvannia». *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1997. № 38. St. 249.
9. Streltsova O. V. *Yevropeiske pravo yak bahatovymirnyi fenomen: pidkhody do rozuminnia i vyznachennia poniattia. Biuletyn Ministerstva yustytzii Ukrainy*. 2011. № 7. S. 72–80. S. 79–80.
10. Kaminska N. *Pravovi tsinnosti Yevropeiskoho Soiuzu ta yikhnyi vplyv na natsionalni pravoporiadky. Pravo Ukrainy*. 2024. № 7. S. 56–74. S. 56.
11. Sarkisova T. B. *Poniattia «fermer» za zakonodavstvom YeS ta yoho implementatsiia u zakonodavstvo Ukrainy. Elektronne naukovye vydannia «Analichno-porivnialne pravoznavstvo»*. 2024. № 1. S. 344–348. S. 347.
12. Ahrosetor Ukrainy yak oriietovanyi na eksport, tak i zaleznyi vid noho. 21.02.25. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/agrosetor-ukrajini-yak-oriietovaniy-na-eksport-tak-i-zaleznyi-vid-nogo>
13. Prezydent Polshchi nazvav ahrosetor Ukrainy zahrozoiu dlia silskoho hospodarstva YeS. 30.10.24. URL: <https://agroportal.ua/news/mir/prezident-polshchi-nazva-potuzhnyi-agrosetor-ukrajini-problemyu-dlya-vstupu-v-yes>
14. Pro skhvalennia Kontseptsii borotby z dehradatsiieiu zemel ta opusteliuvanniam. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 zhovtnia 2014 r. № 1024-r. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2014. № 86. St. 2439.

Кулинич П. Ф. Правові цінності ЄС та їх реалізація в земельному законодавстві України: стан, проблеми, перспективи

У статті досліджуються суть і зміст правових цінностей ЄС як загального орієнтиру розвитку земельного законодавства України на етапі вступу до ЄС. Доводиться, що основними правовими цінностями, до яких має бути адаптоване земельне законодавство України, є засадничі принципи функціонування ЄС і кращі практики правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС. Для імплементації в земельному законодавстві України засадничих принципів функціонування ЄС пропонується прийняття ряду нових законодавчих актів. Відзначається також, що гармонізація земельного законодавства України з кращими практиками правового регулювання земельних відносин є більш складною проблемою, ніж узгодження земельного законодавства України з нормами та принципами права ЄС, які формально викладені у правових актах ЄС і доступні для широкого загалу. Доводиться, що зміст кращих практик правового регулювання земельних відносин у країнах – членах ЄС можна виявити шляхом аналізу сфери землекористування в сільському господарстві країн ЄС. Однією з таких практик ЄС є розмір землеволодінь фермерів у країнах – членах ЄС, які є значно меншими, ніж землеволодіння сільськогосподарських підприємств України. Пропонується прийняття законодавчих актів для забезпечення імплементації в Україні практики правового регулювання землекористування європейських фермерів.

Ключові слова: євроінтеграція, право ЄС, правові цінності ЄС, адаптація земельного законодавства України.

Kulynych P. F. EU legal values and their implementation in the land legislation of Ukraine: current status, existing problems, prospects

The article examines the essence and content of the EU legal values as a general guideline for the development of Ukraine's land legislation at the stage of accession to the EU. An analysis of EU law shows that it practically does not regulate land relations themselves. Since land use systems in EU countries differ in significant specificity, land relations are regulated mainly by the national legislation of EU member states. Therefore, each of the EU countries has established its own special legal regimes for land use and protection. It is proved that the main legal values to which the land legislation of Ukraine should be adapted are the fundamental principles of the functioning of the EU and the best practices of legal regulation of land relations in EU member states. The fundamental principles include the main imperatives, guidelines and moral and ethical principles of European integration, which have acquired the value of regulatory provisions and are reflected in the founding documents of the EU, which include the Treaty on European Union of 1992 and the Treaty on the Functioning of the European Union of 2009. To implement the basic principles of the functioning of the EU in the land legislation of Ukraine, it is proposed to adopt a number of new legislative acts, in particular, the laws: 1) On the transformation of the permanent use right to land plots into market-oriented rights to land; 2) On the abolition of free of charge privatization of land; 3) On mass land valuation; 4) On the admission of foreigners to the agricultural land market. It is also noted that the harmonization of the land legislation of Ukraine with the best practices of legal regulation of land relations is a more complexed problem than bringing the land legislation of Ukraine into line with the norms and principles of EU law, which are formally set out in EU legal acts and are available to the public. It is proved that the content of the best practices of legal regulation of land relations in the EU member states can be identified by analyzing the size of farmer's land use in agriculture in the EU countries. One of such EU practices is the size of land holdings of farmers in the EU member states, which are significantly smaller than the land holdings of agricultural enterprises in Ukraine. It is proposed to adopt legislative acts to ensure the implementation in Ukraine of the practice of legal regulation of land use by European farmers. In order to bring the agricultural land use system of Ukraine in line with the best practices of legal regulation of use of agricultural lands in EU countries it is necessary to adopt a number of legislative acts, in particular: 1) The Law on Soil Protection and Restoration of Their Fertility, which will provide regular recording of the level of fertility of agricultural lands according to the system of its indicators in the State Land Cadastre; 2) The Law on State Control over the Use and Protection of Lands Using Remote Sensing Tools (satellites, aircraft, drones), which would introduce recording at the level of the farm fields of the level of land fertility available in a certain period of time according to the system of indicators of the qualitative condition of soils established by the Law. Such recordings of soil fertility should be carried out using remote sensing methods online on a regular basis. The conclusion is substantiated that the above-mentioned legislative innovations will contribute to a change in the economic behavior of domestic agricultural producers. Instead of monocultural cultivation of raw agricultural products, they will be forced to develop livestock farming as a source of organic fertilizers for fields, processing agricultural products into food products with high added value, as well as growing agrobioraw materials (perennial tree and shrub plantations) for the production of biofuels and other sources of green energy, which are required by the climate changes that have been ruthless to humanity in recent years. All this will not require agricultural producers to use large areas of land and will also contribute to the preservation and restoration of soil fertility.

Key words: European integration, EU law, EU legal values, adaptation of Ukrainian land legislation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-69-76